Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

De voorzitter van het Algemeen Bestuurscollege van de Koninklijke Bibliotheek
mr. T.H.J. Joustra
Postbus 90407
2509 LK DEN HAAG

Onderzoek en Wetenschapsbeleid
Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
854380

Bijlagen
1

Datum 17 december 2015

Betreft Beleidsreactie op het Beleidsplan 2015-218 'De kracht van het netwerk'

Geachte heer Joustra,

Begin 2015 heeft de Koninklijke Bibliotheek (KB) haar beleidsplan voor de periode 2015-2018 *'De Kracht van het netwerk'* uitgebracht. In dit plan zijn de consequenties voor de KB van de inwerkingtreding per 1 januari 2015 van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) verwerkt. Hieronder vindt u de beleidsreactie op dit beleidsplan.

Algemeen

De periode 2015-2018 is er een van grote veranderingen voor de KB. Tot dit jaar vervulde de KB een centrale taak in de wetenschappelijke informatievoorziening en in het verzamelen en ontsluiten van alles wat in en over Nederland wordt gepubliceerd. Deze taak wordt nu uitgebreid met een centrale rol in het veld van de openbare bibliotheek. Die rol omvat het aansturen van het netwerk van openbare bibliotheekvoorzieningen, het in stand houden van de landelijke digitale bibliotheek en het verzorgen van de bibliotheekvoorziening voor personen met een handicap. Hierdoor zal de KB zich ontwikkelen tot nationale bibliotheek van Nederland in brede zin. Het beleidsplan schetst de stappen die hiervoor gezet moeten worden op inhoudelijk, personeels- en huisvestingsterrein.

Missie en visie

De missie van de KB, die zich tot begin van dit jaar met name richtte op informatievoorziening van het wetenschappelijke veld, wordt met de nieuwe taken op grond van de Wsob uitgebreid. De KB heeft de ambitie iedere Nederlander, van jong tot oud, digitaal vrije toegang te bieden tot het gezamenlijke bezit van alle bibliotheken in Nederland. Zo wordt een krachtig netwerk gecreëerd dat de kennisverwerving, innovatie en creativiteit in Nederland zal bevorderen. Dat is geheel in lijn met het streven van dit kabinet.

Deze nieuwe invulling van het begrip 'nationale bibliotheek' vereist een doorontwikkeling van de huidige platformfunctie tot een centraal knooppunt dat mensen, technologie en informatie uit drie domeinen, wetenschap, openbare bibliotheken en erfgoed uit binnen- en buitenland verbindt. Dit streven is ambitieus en zal veel vergen van de coördinatie- en samenwerkingscapaciteiten van de KB.

Strategische prioriteiten

Deze overkoepelende ambitie leidt tot de volgende strategische prioriteiten voor de periode 2015-2018 met bijbehorende randvoorwaarden op het gebied van HRM, ICT, management, huisvesting en financiën:

1. Het realiseren van de nationale digitale bibliotheek;
2. Het versterken van de nationale en internationale samenwerking.

Wij onderschrijven uw keuze voor deze prioriteiten. De kwantitatieve doelen bij deze prioriteiten zijn goed gekozen. Zij zijn ambitieus geformuleerd, maar over het algemeen haalbaar. Hieronder gaan wij nader in op uw strategische prioriteiten.

Beleidsreactie

Prioriteit 1; de nationale digitale bibliotheek

- De nationale digitale bibliotheek zal de collecties van zo veel mogelijk publiek gefinancierde bibliotheken en erfgoedinstellingen aan elkaar verbinden en voor de klant toegankelijk maken. Aan de achterkant zullen de verschillende collecties uit de drie domeinen steeds meer met elkaar vervlochten raken. Iedereen zal daar van profiteren: de wetenschapper, de professional of de gewone lezer. Vanuit het perspectief gelden daarbij de Wsob de volgende aandachtspunten:
- De digitale openbare bibliotheek steunt op een aantal pijlers: de nationale bibliotheekcatalogus (NBC+), het datawarehouse (DWH), de gezamenlijke website-infrastructuur, identity & access management (IAM) en het e-bookplatform. Deze onderdelen zijn sterk bepalend voor de voortgang die op essentiële functies van de digitale bibliotheek kan worden geboekt en voor de meerwaarde van de digitale bibliotheek voor bibliotheken en gebruikers. Het in bedrijf brengen van deze onderdelen en in het gebruik nemen daarvan door de openbare bibliotheken in het netwerk heeft prioriteit boven het ontwikkelen van nieuwe functionaliteiten;
- Beslissingen van de KB over de ontwikkeling en inrichting van de digitale bibliotheek raken vele partijen: institutionele partners en gebruikers. Het is daarom van belang de inbreng vanuit deze geledingen structureel te organiseren. Bijvoorbeeld via gebruikerspanels. Dat sluit ook aan bij de centrale gedachte achter uw beleidsplan 'De kracht van netwerk';
- Op grond van de Wsob voert de openbare bibliotheek vijf functies uit. Deze functies kunnen fysiek en/of digitaal worden uitgevoerd. Het ligt voor de hand dat de aandacht van de KB allereerst uitgaat naar het opbouwen en toegankelijk maken van een digitale collectie (functie 1, uitlenen). In een later stadium kan de inzet van de digitale infrastructuur voor de overige functies volgen. De samenhang tussen fysiek en digitaal (lokaal en centraal) is daarbij een belangrijk aandachtspunt;
- De Wsob bepaalt dat de KB een beheerplan voor de digitale openbare bibliotheek opstelt als onderdeel van het instellingsplan. Het beheerplan zal o.a. de ambities, functionaliteiten en planning van de digitale bibliotheek bevatten. Het document is voor de KB zelf, maar ook voor externe partijen van belang. Met het complexe integratieproces van drie organisaties in de KB – het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB), Bibliotheek.nl (BNL) en de Digitale Bibliotheek van de Nederlandse Letteren (DBNL) – heeft u in 2015 prioriteit gegeven aan continuïteit van de lopende activiteiten en aan het

management van de interne organisatie. In overleg met u zal een datum worden vastgesteld, waarop het beheerplan beschikbaar kan zijn;

- Vanaf 2015 zijn een aantal belangrijke digitale literaire collecties (Bibliotheek.nl, DBNL) samengebracht bij de KB. Dat geldt ook voor de bijbehorende promotionele diensten als Literatuurplein en Leesplein. Deze samenvoeging geeft, in samenhang met de bestaande digitale collecties van de KB, de gelegenheid te bepalen op welke wijze verschillende doelgroepen het best bediend kunnen worden en de redacties daar op in te richten. In bredere zin is het van belang daarbij ook het aanbod van verwante organisaties als het Letterkundig Museum en Museum Meermanno Westreenianum te betrekken;
- De bibliotheekbudgetten staan in veel gemeenten onder druk. In deze context is het van belang dat bibliotheken de beschikbare budgetten zoveel mogelijk kunnen inzetten voor de maatschappelijke opgaven en dat uitgaven voor ondersteunende processen zo beperkt mogelijk kunnen blijven. In de bibliotheeksector is een groot aantal verschillende bibliotheeksystemen in gebruik. Er zijn twijfels over de efficiency van deze historisch gegroeide situatie. Wij geven u in overweging, in vervolg op het rapport 'Aansluiting landelijke digitale infrastructuur en lokale bibliotheeksystemen', te onderzoeken in hoeverre de doelmatigheid kan worden vergroot door toe te werken naar één collectief systeem van shared services. De Wsob geeft daar een aanzet voor. Op basis van de netwerkbepalingen verwacht de wet namelijk dat deelnemers aan het bibliotheeknetwerk ondersteunende processen zodanig inrichten, dat daarmee de collectiviteit van het netwerk wordt versterkt;
- Eén van de stelseltaken in het openbare bibliotheekwerk is het verzorgen van de bibliotheekvoorziening voor personen met een handicap. In overleg met de Tweede Kamer zijn op dit terrein de volgende prioriteiten bepaald: het vergroten van de toegankelijkheid en het bereik, het realiseren van een goed opgebouwde en ontsloten collectie, de omzetting in braille en gesproken vorm en het wegnemen van drempels als gevolg van de groeiende beeldcultuur. In dit verband vormt optimalisering van de toegankelijkheid van de KB-site voor leesgehandicapten vanzelfsprekend ook een aandachtspunt.

Prioriteit 2; het versterken van de nationale en internationale samenwerking

Stelseltaken openbare bibliotheken

- Het stelsel van openbare bibliotheken is door tal van ontwikkelingen sterk in beweging. De KB heeft op grond van de Wsob de taak de samenhang in het stelsel te bevorderen. Deze taak is complex, omdat de verantwoordelijkheden in het stelsel zijn toebedeeld aan drie bestuurlijke niveaus: lokaal, provinciaal en landelijk. Naast het in bedrijf brengen van de digitale bibliotheek is het bewaken en bevorderen van de samenhang een cruciale taak voor de KB;
- Als instrumenten voor de stelseltaak noemt de wet o.a. 'afstemming en coördinatie'. Het is omwille van de effectiviteit gewenst dat de KB en andere relevante partijen in het stelsel hun innovatieve activiteiten op elkaar afstemmen. Bijvoorbeeld via een gezamenlijke innovatieagenda. In het bestuurlijk overleg met de VNG, het IPO en de bibliotheekbranche zijn daarover de eerste afspraken gemaakt;
- Het feit dat in 2015 een nieuwe provinciale bestuursperiode is gestart en de provincies hun beleid opnieuw zullen vaststellen, biedt daar extra

mogelijkheden voor. Ik geef u in overweging daarbij ook de Nederlandse Bibliotheekdienst (NBD/Biblion) en het Centraal Boekhuis (CB) te betrekken;

- Ook op het terrein van leesbevordering en bestrijding van laaggeletterdheid moeten samenhang en samenwerking worden versterkt. Het kabinet heeft onlangs voor de periode 2016-2018 het actieprogramma 'Tel mee met Taal' opgesteld. De afstemming van het beleid op beide terreinen wordt daarmee verder en via een andere aanpak versterkt: meer aanjagend, meer zichtbaar en effectiever. 'Tel mee met Taal' is een vervolg op succesvol gebleken programma's als het Actieplan Laaggeletterdheid, 'Taal voor het Leven' en het Actieplan 'Kunst van Lezen'. Deze programma's zijn landelijk ontwikkeld en bieden ondersteuning aan maatschappelijke organisaties en overheden. (Centrum)gemeenten hebben in 'Tel mee met Taal' een regierol in het lokale en regionale netwerk. De KB is een belangrijke partner voor gemeenten in deze netwerken, naast de lokale bibliotheken en provinciale bibliotheekorganisaties. Versterking van de samenwerking is voor mij een prioriteit. Het beleid is met de Tweede Kamer besproken en aangevuld door middel van enkele moties. Bij de uitvoering daarvan speelt de KB ook een rol.

Duurzame toegang, nationaal en internationaal

- Het is van groot belang dat de collecties van de KB goed onderhouden worden. Dat geldt zowel voor de papieren, als voor de digitale collecties. Voor het behoud van het nationale papieren gedrukte erfgoed is in samenwerking met het veld en de wetenschap het programma Metamorfoze tot stand gekomen;
- Sinds een aantal jaren ligt de nadruk bij duurzaam onderhoud vooral op digitalisering. Wetenschappelijke tijdschriften/artikelen worden sinds de negentiger jaren voornamelijk digitaal gepubliceerd en daarom is de KB toen al gestart om de publicaties van grote internationale uitgevers die van oorsprong Nederlands zijn (bijvoorbeeld Elsevier en Kluwer) duurzaam op te slaan in het eigen e-depot. Digitale collecties van de laatste 20 jaar zijn echter veel meer aan verval onderhevig dan papieren collecties van de laatste 200 jaar. Dit wordt steeds meer onderkend. Daarom is in Nederland de Nationale Coalitie voor Digitale Duurzaamheid (NCDD) opgericht, waaraan ook de KB deelneemt. Daarnaast overlegt de KB over dit belangrijke onderwerp met internationale organisaties als LIBER (Europees samenwerkingsverband van wetenschappelijke bibliotheken) en Portico (een grote Amerikaanse dienst voor digitale opslag voor wetenschappelijke artikelen);
- De ontwikkelingen op het gebied van digitalisering en digitale opslag gaan zeer snel en de KB zal zowel sterk moeten investeren in slimme en robuuste opslagsystemen, als in de opleiding of werving van medewerkers met up to date kennis en vaardigheden op dit terrein;
- Het is belangrijk dat de KB de samenwerking met andere culturele en publieke sectoren verder ontwikkelt, bijvoorbeeld binnen het Netwerk Digitaal Erfgoed. Dit om informatie ook buiten het bibliotheekdomein te koppelen en toegankelijk maken en om kansen voor opschaling, kostenreductie en hergebruik van voorzieningen te realiseren.

Nationale en internationale samenwerking en onderzoek

- Zowel Europa als Nederland trachten via internationale wetenschappelijke samenwerking oplossingen te vinden voor maatschappelijke problemen. De complexiteit van de ontwikkelingen en problemen van de hedendaagse samenleving vereisen een interdisciplinaire en creatieve aanpak. De KB werkt

hieraan mee vanuit haar kennis en expertise op het terrein van nationale en internationale onderzoeksinfrastructuren.
- Het verheugt ons dat de KB het als een belangrijke opdracht ziet om open access van wetenschappelijke publicaties te bevorderen en in Europa te bepleiten. Dit is geheel in lijn met één van de prioriteiten op wetenschapsgebied van het Nederlands voorzitterschap van de EU Raad in 2016.

Randvoorwaarden

In deze beleidsperiode worden de begroting en het personeelsbestand van de KB bijna verdubbeld door de nieuwe taken op grond van de Wsob. De inzet van het overgrote deel van deze middelen ligt vast, terwijl een integratie van taken en personeel moet plaatsvinden. Dat proces zal veel eisen van personeel en management.

Nodig daarvoor is ook dat de ICT-infrastructuur en het gebouw zelf aangepast worden aan de veranderde functie (primair digitaal) van de KB. Daarbij komt dat het gebouw voor 1 januari 2016 brandveilig moet worden gemaakt en in 2020 asbestvrij. De KB heeft in 2014 besloten deze grootscheepse renovatie en onderhoud in één grote operatie in samenwerking met het Rijksvastgoedbedrijf en de inpandige huurders te gaan aanbesteden. In de primair digitale toekomst zal de fysieke collectiedienstverlening zich grotendeels beperken tot de bijzondere collecties met als gevolg dat de kantoor- en opslagfuncties van het gebouw steeds belangrijker zullen worden en dus gaan groeien.
Het kabinet is het met het bestuur van de KB eens dat deze grootscheepse operatie de beste en financieel meest aantrekkelijke optie is voor de KB. De andere optie, te weten nieuwbouw, is moeilijk uitvoerbaar en zeer kostbaar in een stad als Den Haag of een andere grote stad. Hoofdoorzaak daarvan zijn de enorme opslagruimten die de KB nodig heeft voor haar collecties. Verhuizen naar een groter bestaand gebouw is daardoor geen optie.

Tot slot

Dit beleidsplan bestrijkt een periode van grote veranderingen voor de KB, voor haar institutionele partners en voor haar gebruikers. Een ontwikkeling van nationale wetenschappelijke bibliotheek naar nationale bibliotheek van Nederland in brede zin. Het plan bevat, naar onze overtuiging, de juiste ingrediënten om daar een succes van te maken. Gezien de omvang van deze opgave stel ik voor de voortgang periodiek met elkaar te bespreken.

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Dr. Jet Bussemaker

de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Sander Dekker